

Μυτιληννα

Μυτιληναίων Λόγος • Τέχνες • Πολιτισμός
κάθε δεύτερη Πανσέληνο

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ: ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ «Ο ΘΕΟΦΙΛΟΣ»

Εκδότης - Διευθυντής: Περικλής Φ. Μαυρογιάννης



Καρναβάλια & Αποκριές
στη Λέσβο

4

ΜΥΤΙΛΗΝΗ

Μοιράζεται χάρισμα

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ '08

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 4 / 21 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2008 - Πανσέληνος

Το περιοδικό *Λεσβανικά* Μυτιληναίων Λόγος - Τέχνες - Πολιτισμός «μοιράζεται χάρισμα»
Κυκλοφορεί κάθε δεύτερη Πανσέληνο

- | | | | |
|---|--|----|---|
| 3 | Μνήμη Οδυσσέα Ελύτη
12 χρόνια μετά: 1996 - 2008 | 9 | Ακόμα περιμένο. Ποίημα
του Δημήτρη Π. ΣΙΜΙΤΣΗ |
| 4 | Τώρα. Ποίημα
του Περικλή ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ | 10 | Καρναβάλι στην Αγιάσο Λέσβου
της Αγγελικής ΠΟΛΙΤΑΚΗ |
| 4 | Αγάπη. Ποίημα
του Γιάννη ΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ | 13 | Υποδοχή. Ποίημα
του Ραφαήλ ΠΑΠΑΔΕΛΛΗ |
| 5 | Καρναβάλι & Δρώμενα
της Αποκριάς στη Λέσβο
του Θόδωρου ΓΡΑΜΜΑΤΑ | 13 | Εφιάλτες. Ποίημα
του Γιάννη ΤΣΑΜΠΙΑΝΗ |
| 6 | Ο σαυρικός λόγος
του Στρατή Αναστασέλλη
του Παναγιώτη ΣΚΟΡΔΑ | 14 | Αποκριές στην Πέτρα και στο Μόλυβο
της Βιργινίας ΚΡΗΤΙΚΟΥ-ΖΟΥΡΟΥ |
| 8 | Τα παγανιστικά του Μαρτίου
Το ασπροκόκκινο βραχιόλι
του Στρατή Αλ. ΜΟΛΙΝΟΥ | 15 | Άπυλο. Ποίημα
του ΑΞΙΩΤΗ Ευάγγελου |
| | | 15 | Σε σένα. Ποίημα
της Ντέονς ΒΕΡΒΕΝΙΩΤΗ |

Εξώφυλλο: Το εξώφυλλο, το λογότυπο
και τις 8 στα εξώφυλλα ακουαρέλλες
φιλοτέκνησε η Ζωγράφος
Μαρία ΚΑΛΔΗΠΟΛΙΤΗ

Σκίτσα σελίδων: Έφη ΞΕΝΟΥ ο. 3
Μίλτος ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ ο. 7, 8

Φωτογραφίες: Από τα Αρχεία των:
* Γιάννη Χατζηβασιλείου ο. 10
* Αναγνωστήριου Αγιάσου
«Η Ανάπτυξις» ο. 11,12

Το *Λεσβανικά* «ανοιχτό δήμα»
σε όλους τους δημιουργούς

Όσοι από τους δημιουργούς
στο χώρο των Γραμμάτων και Τεχνών
επιθυμούν να στείλουν «συνεργασίες»
προς δημοσίευση ή να διατυπώσουν
απόψεις, σχέσεις ή προτάσεις
πάνω σε ευρύτερα Πολιτιστικά θέματα
το «ά σελάννα»
είναι πρόθυμο να φιλοξενήσει κείμενά τους
με μόνη παράκληση αυτά να είναι
σύντομα και περιεκτικά.
(Παράκληση, τα κείμενα σε ηλεκτρονικό αρχείο)

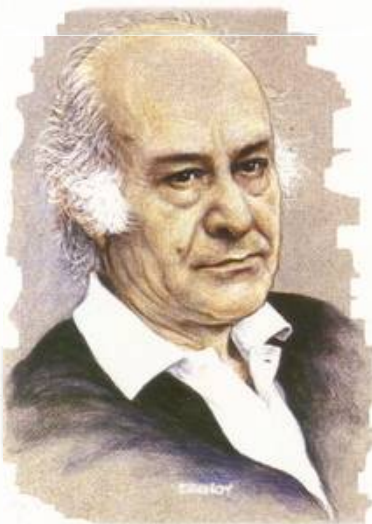
ISSN: 1791-4272

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ:
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ «Ο Θεόφιλος» (1977)
Γραφεία: Σαμοθράκης 3 * Τ.Θ. 68 * 81 100 Μυτιλήνη
Εκδότης - Διευθυντής - Επιμελητής: ΠΕΡΙΚΛΗΣ Φ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ, Πρόεδρος ΦΟΜ
Τηλ. & Fax: (+30) 22510 43533 • Mob: (+30) 6977922979 • e-mail: seftelis@yahoo.gr

Σελιδοποίηση - Εκτύπωση:
PROMOLINE A.E. • Τηλ. & Fax: 22510 44054
e-mail: promoline@les.forthnet.gr

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση του περιεχομένου του περιοδικού
μόνο με προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη (N. 2121/93)

(Έκδοση με δαπάνη «ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΛΕΣΒΟΥ - ΛΗΜΝΟΥ»)



Μνήμη Οδυσσέα Ελύτη 12 χρόνια μετά

18 Μαρτίου 1996
2008

«...Και πολύ πιο βαθιά πλώω απ' τα κύματα
στο Νηεί με τους κόλπους των ελαιώνων
Μια στιγμή μου εφάνηκε θωρούδα Εκείνον
που το αίμα του έδωσε να βαρκωθώ
τον τραχύ του Αγίου δρόμο ν' ανεβαίνει...

...στα νερά της Γέρας ν' ακουμπά τα δάχτυλα
και τα πέντε ν' ανάβουνε χωριά
ο Παπάδος ο Πλακάδος ο Παλαιόκηπος
ο Ξκόπελος και ο Μεσαχρός
εξουσία και κλήρος της χενιάς μου».

Από «Το Άγιον Εστί»...

Απόσπασμα

από την ομιλία του Οδυσσέα Ελύτη προς τους Έλληνες της Σουηδίας το 1979, μετά την απονομή του Βραβείου Νόμπελ.

Ταπεινά εργάστηκα σ' όλη μου τη ζωή. Και η μόνη ανταμοιβή που γνώρισα πριν από τη σημερινή, ήταν ν' ακούσω τους συμπατριώτες μου να με τραγουδούν. Να τραγουδούν το ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ που μου χρειάστηκε τεσσάρων χρόνων μοναξιά και αδιάπτωτη προσπάθεια, για να το τελειώσω. Δεν το λέω για να περηφανευτώ. Δεν έρχομαι σήμερα για να σας κάνω το σπουδαίο. Κανείς δεν είναι σπουδαίος από μας. Από μας, άλλος κάνει τη δουλειά του σωστά κι άλλος δεν την κάνει. Αυτό είναι όλο.

Εμένα μου έλαχε ν' αγαπήσω τον τόπο μου όπως τον αγαπάτε κι εσείς. Να, τι είναι που μας ενώνει απόψε όλους εδώ πέρα. Η αγάπη μας για την Ελλάδα. Βέβαια υπάρχουν πολλοί τρόποι ν' αγαπά ένας λαός τη χώρα του. Αλλά για τον ποιητή, πιστεύω, υπάρχει μόνο ένας: ν' ανήκει σ' ολόκληρο το λαό του. Πάνω από τις διαιρέσεις και τις διχόνοιες, ο ποιητής να στέκεται και να αγαπά όλο το λαό του, ν' ανήκει, το ξαναλέω, σ' όλο το λαό του. Δε γίνεται αλλιώς. Η πατρίδα είναι μία. Ο καθένας στον τομέα του ας έρθει και ας κάνει κάτι, όπως αυτός το νομίζει καλύτερα. Όμως ο πνευματικός άνθρωπος βλέπει το σύνολο. Θέλω να πιστεύω πως ίσως και ο ξενιτεμένος το ίδιο. Για μας Ελλάδα είναι αυτές οι στεριές οι καμένες στον ήλιο κι αυτά τα γαλάζια πέλαγα με τους αφρούς των κυμάτων. Είναι οι μελαχρινές ή κασιανόξανθες κοπέλες, είναι τ' άσπρα σπιτάκια τ' ασβεστομένα και τα ταβερνάκια και τα τραγούδια, τις νύχτες με το φεγγάρι πλάι στην ακροθαλασσιά ή κάτω από κάποιο πλατάνι. Είναι οι πατεράδες μας και οι παππούδες μας με το τουφέκι στο χέρι, αυτοί που λευ-

τερώσανε την πατρίδα μας και πιο πίσω, πιο παλιά, όλοι μας οι πρόγονοι που κι αυτοί κι εμείς ένα μονάχα είχανε στο νου τους - όπως σήμερα: τον αγώνα για τη λευτεριά.

Πάσχισα να κλείσω μέσα στην ψυχή μου, την ψυχή όλου του ελληνικού λαού. Να δω πόσο μοιάζανε όλοι οι αγώνες του, από την αρχαία εποχή ίσαμε σήμερα, για το δίκιο και τη λευτεριά. Κι αυτό θα κάνω όσα χρόνια μου αφήσει ο Θεός να ζήσω. Αυτή είναι η πράξη μου. Και το γεγονός ότι έφτασαν να την αναγνωρίσουν οι ξένοι, είναι μια νίκη. Όχι δική μου νίκη. Δική σας. Γι' αυτό σας ευχαριστώ. Κι αν μου το συγχωρείτε να σας δώσω μια γνώμη, ακούστε την: όσο καλά κι αν ζείτε σ' αυτήν τη φιλόξενη, την ευγενική χώρα, όσο κι αν νιώθετε καλά και στεριώνετε και κάνετε οικογένεια, μην ξεχνάτε την πατρίδα και προ παντός τη γλώσσα μας. Πρέπει να 'σαστε περήφανοι, να 'μαστε όλοι περήφανοι, και τα παιδιά μας, για τη γλώσσα μας.

Είμαστε οι μόνοι σ' ολόκληρη την Ευρώπη που έχουμε το προνόμιο να λέμε τον ουρανό «ουρανό» και τη θάλασσα «θάλασσα» όπως την έλεγαν ο Όμηρος και ο Πλάτωνας πριν δυόμισι χιλιάδες χρόνια. Δεν είναι λίγο αυτό. Η γλώσσα δεν είναι μόνον ένα μέσο επικοινωνίας. Κουβαλάει την ψυχή του λαού μας κι όλη του την ιστορία και όλη του την ευγένεια. Χαίρομαι κι αυτή τη στιγμή που σας μιλάω σ' αυτή τη γλώσσα και σας χαιρετώ, σας αποχαιρετώ μάλλον, αφού η στιγμή έφτασε να φύγω...».

Οδυσσέας ΕΛΥΤΗΣ

Τώρα

Ἔτσι·
 μέσ στο μαδί φίλημα τοῦ ὄνειρου
 μέσα στίς χίλιες σιωπές, ἔτσι
 ἀπόμακροι·
 ἀπό τόν κόσμο ἀποκομμένοι·
 πλάι στή θάλασσα, τά δράχια
 στίς λοφοσειρές
 ἀνάλαφρα στό φέγγος τ' οὐρανοῦ
 ἔτσι, ἀθῶοι·
 ἄς μένουμε δοσμένοι.

Τώρα
 πού μέ κοιτᾷς μέ τῆς αὐγῆς
 τό ρόδινο στα μάτια δλέμμα
 τώρα
 πού οἱ μελίσιές μας πνοές
 τ' ἀμίλητα γλυκαίνουν χεῖλη
 τώρα
 γύρω καί μέσα μας
 τοῦ χωρισμοῦ καί τοῦ δαρμοῦ ἡ ὥρα
 ἀνέσπερη κι ἀνείδωτη
 πάντα ἄς μένει...

Περικλής ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ



Ἀγάπη

Βρίσκομαι καταμεσή στη γαλάζια μου θάλασσα
κι' ἀγναντεύω τό ψηλό δουνό πού ἀγαπᾷς
πού σάν σφιχτό κοριτοίστικο στήθος
— αὐτό τό δικό σου ἀλαδᾷστρινο στήθος —
καρφώνει τόν οὐρανό καί τίς ὁμίχλες
μέσα σέ πανηγύρι ἀπό χιλιάδες πουλιά,
ἀλεπούδες καί σκαντζόχοιρους.

Ἄγναντεύω τὸ ψηλὸ δουνό πού ἀγαπᾷς
τὸ ἴδιο, Χειμῶνες καὶ Ἄνοιξες
καὶ συλλογιέμαι
τίς χαμένες ὥρες πού θρίσκομαι μακριά σου.
Τί νά κάνεις τώρα ἀγάπη μου;
Θά περιπλανιέσαι ἀνέμελη στὰ περβόλια
μαζεύοντας μῆλα, γελώντας καὶ
τινάζοντας τίς κυδωνιές πού δέν μπορεῖς νά φτάσεις,
μέ τήν Ὀμίλη νά σκαρφαλώνει στὰ μαλλιά σου
τσαλαβουτώντας, σάν παιδί, στίς αὐλακιές
τοῦ νοτισμένου χώματος
πού τόσο ἀγαπᾷμε.
Ἐσύ, πού σάν γελούμενο κοράσι σεργιανᾷς
στό βαθύ ποτάμι τῆς φαντασίας μου
μοσχανεμίζεσαι μέ τήν ὀρμή τῶν ἐλάτων
χαρακώνοντας γελαστικά τά σύννεφα
μέ τ' ἀκροδάχτυλά σου,
κατρακυλώντας ἀνάλαφρη ἀνάμεσα
σέ πέτρες καὶ χώματα
γιομάτη ἤχους καὶ μουσικές
τῆς δουνίσιας Μοναξιάς,
ἀνάμεσα σέ φασκομηλιές, χαμομήλια καὶ
τριαντάφυλλα.

Σέ σκέφτομαι και σ' αγαπῶ
γαληνεμένη κι' απόκοσμη περικοκλάδα
χαμένη στὰ νερά τῆς δουροῦς μου θάλασσας.

ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ & ΔΡΩΜΕΝΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΙΑΣ ΣΤΗ ΛΕΣΒΟ

Του **Θόδωρου ΓΡΑΜΜΑΤΑ**
Καθηγητή Θεατρολογίας
Πανεπιστημίου Αθηνών

Αν επιχειρήσουμε να σκιαγραφήσουμε την πολιτιστική φυσιογνωμία της Λέσβου στη νεότερη εποχή, πρέπει να αναχθούμε τουλάχιστον στα μέσα του 19^{ου} αιώνα και να επισημάνουμε τον καθοριστικό ρόλο που παίζει μια οφύζουσα αστική - εμπορική τάξη, η οποία στηριζόμενη στο διευρυμένο εμπόριο του λαδιού και των υποπροϊόντων του (σαπούνι - κερί), όπως επίσης και στις στενές οικονομικές σχέσεις με τα μικρασιατικά παράλια, την Αίγυπτο και τις άλλες ελληνικές παροικίες της ανατολικής Ευρώπης (Βουλγαρία, Ρουμανία, Ρωσία), οδηγεί την τοπική κοινωνία σε εξευρωπαϊσμό.

Στη Μυτιλήνη, πρωτεύουσα του νησιού και δευτερευόντως σε ολόκληρο το νησί, όπως άλλωστε και σε άλλες περιοχές του τότε εξωελλαδικού χώρου (Αϊβαλί, Σμύρνη), οι δυτικές επιδράσεις συνυπάρχουν με τις ανατολικές, στην αρχιτεκτονική, τη μουσική, το θέατρο και γενικότερα την κουλτούρα. Κατ' αυτό τον τρόπο κάθε απόπειρα ανάγνωσης της «λαϊκής» δημιουργίας ως αμιγούς, γνήσιας και ανόθευτης έκφρασης των λαϊκών στρωμάτων στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή αλλά και γενικότερα, δεν αποτελεί παρά ιδεολόγημα και εξιδανικευή μιας πραγματικότητας, η οποία διαμορφώνεται μέσα από τη διαδραστικού τύπου επικοινωνία του λαϊκού με το έντεχνο, του γηγενούς με το ξενόφερτο και αντίστροφα. (Γραμματάς 2004:21-27). (α)

Ηπερίοδος της Αποκρίας και ιδιαίτερα οι δύο τελευταίες Κυριακές, η «Κριγιατ'νή» και η «Τυρινή», όπως επίσης και η Καθαρή Δευτέρα, εορταζόταν στη Λέσβο και ιδιαίτερα την πρωτεύουσα, τη Μυτιλήνη ή Χώρα, με παρόμοιο

τρόπο, όπως και σε όλες σχεδόν τις περιοχές της Ελλάδας. Το απομεσήμερο παρέες - παρέες των πέντε, δέκα ή ακόμα και είκοσι ατόμων με μουσικά όργανα, περιδιάβαιναν τους δρόμους και τα σοκάκια της πόλης, αλλά και των χωριών και τραγουδούσαν, χόρευαν και αστειεύονταν, ντυμένοι όλοι με κάθε είδος ρούχα και μάσκες που τους έκαναν αγνώριστους για τους άλλους. Παρίσταναν φουστανελάδες μακεδόνες με περικεφαλαίες και σπαθιά, βλαχοπούλες, γύφτισσες και γύφτους, αράπηδες, τούρκους, καπνοδοχοκαθαριστές, γιατρούς και αστρονόμους κ.α. Σε πλατείες και τριότρата οι «μουτσούνες» σκημάτιζαν πρόχειρους θιάσους και έδιναν αυτοσχέδιες σύντομες σκηνές από γνωστά θεατρικά έργα («*Η θυσία του Αβραάμ*») ή πανελλήνια γνωστά κείμενα («*Ερωτόκριτος*»), ή έκαναν δικά τους σατιρικά σκετς και παρλάτες, διακωμωδώντας πρόσωπα, πράγματα, θεσμούς και καταστάσεις από την τοπική κοινωνία, ή με ευρύτερο ενδιαφέρον.

(Νικήτας² 2001:41-42)(β)
Μεταμφιέζονταν ακόμα σε αρκούδιάρηδες που έορναν την αρκούδα και την έβάζαν να χορεύει, χτυπώντας ρυθμικά το ντέφι, σε ψαράδες, που μ' ένα καλάμι στο χέρι κι ένα σύκο κρεμασμένο στο αγκίστρι, έκαναν ότι ψαρεύουν. **Στα χωριά του νησιού**, ο εορτασμός ήταν σε γενικές γραμμές ο ίδιος, αν και υπήρχαν αρκετές επιμέρους διαφοροποιήσεις, αντιστοιχώντας στην ιδιαιτερότητα των τοπικών κοινωνιών και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των κατοίκων τους.

Ανάμεσα στα άλλα, μπορούμε να αμνημονεύσουμε τα έθιμα της Καθαρής Δευτέρας στην **Αγία Παρασκευή**, όπου οι καρναβαλιστές

τελούντες υπό διονυσιακή μέθη, μουτζουρωμένοι στο πρόσωπο και στολισμένοι με χλωρά σκόρδα και κρεμμύδια, με έντονα φαλλικά υπονοούμενα, γύριζαν στους δρόμους του χωριού και τραγουδούσαν άσεμνα τραγούδια, χωρίς κανένα ενδοιασμό για το περιεχόμενό τους, ενώ οι γυναίκες, που τα άκουγαν μέσα από τα μισόκλειστα παράθυρα και τις πόρτες, τους κέρναγαν ποτά και νησιόσιμους μεζέδες.

Στα **Πάμφιλα** οι όμιλοι των καρναβαλιστών γύρναγαν μασκαρεμένοι στους δρόμους, ανταλλάσσοντας αστεϊσμούς μεταξύ τους και με όσους τους παρακολουθούσαν, ενώ τελικά κατέληγαν σε συγγενικά σπιτία, όπου συνέχιζαν το γλέντι μέχρι τις πρωινές ώρες. Συνηθισμένο αποκριάτικο δρώμενο ήταν η αρκούδα και ο αρκούδιάρης, που έδινε αφορμή για κωμικές μιμήσεις και παρωδία των φυσιογνωμικών, χαρακτηριστικών και λοιπών γνωρισμάτων αντιπροσωπευτικών τύπων του χωριού, ιδιαίτερα εκείνων που ανήκαν στην κατηγορία των πλουσίων, που οι φτωχοί δεν είχαν εύκολα τη δύναμη να επικρίνουν και να χλευάσουν άλλη φορά. (Νικήτας ο.π.: 230-233).

Στη **Στύψη**, Σεκτός από τα άλλα, την «αθάρη» Δευτέρα μαύριζαν το πρόσωπό τους με στάχτη και γύρναγαν στους δρόμους, όπως οι καπνοδόχοκα-

«Φλιβαρίζ' δε Φλιβαρίζ', καλουτειχτές μυρίζ'»

(Λεοβιακά παροιμία)



θαριστές, που με ένα επίμηκες ξύλο και ένα θύσανο στην άκρη καθάριζαν τις καμινάδες, παίρνοντας για αμοιβή τα υπολείμματα των φαγητών της κρεοφάγου και τυρινής εβδομάδας (ο.π. 256).

Στον Μεσότοπο χωριό στο οποίο τα έθιμα της αποκριάς έχουν πλούσια και μακρόχρονη παρουσία αναπτύσσεται (ακόμα και σήμερα) η γιορτή των «κουδουνάτων» κατά την οποία ένας μεγάλος αριθμός κατοίκων με μαυρισμένα πρόσωπα, φορώντας δέρματα ζώων στο σώμα και με κρεμασμένα πολλά κουδούνια διαφορετικού μεγέθους, περιέρχονται τους δρόμους του χωριού χτυπώντας στο καλντερίμι το χοντρό ραβδί (κουτοκούδα) με το χονδρό ρόζο στην άκρη (έντονο συμβολισμό του φαλλού). Είναι ακόμα η «αρκούδα» όπως ήδη περιγράφηκε και σε άλλο χωριό, οι «βλάχες» δηλαδή το γυναικείο μασκάρεμα με τοπικές ενδυμασίες της κεντρικής Ελλάδας (άγνωστες παλιότερα στους νησιώτες) κ.α.

Σε όλες όμως αυτές τις περιπτώσεις, ελάχιστα ή υποτυπώδεις μόνο θεατρικές δραστηριότητες εντοπίζονται, οι οποίες ακόμα κι όταν υπάρχουν (όπως η περίπτωση της αρκούδας και του αρκουδιάρη) έχουν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα σημασιολογία με αναγωγές σε πανάρχαια δρώμενα ζωομορφής μεταμφίεσης, που έχει πια εξαλειφθεί και περιορίζεται σχεδόν αποκλειστικά στο επίπεδο της μίμησης και του ρόλου, με αποκλειστικό σκοπό την πρόκληση γέλιου και ευφορίας στους θεατές που το παρακολουθούν, εντελώς πια ξένο προς τον αρχικό μαγικό πυρήνα της συγκεκριμένης μεταμφίεσης.

Εξαίρεση αποτελούν τα δρώμενα στο Καρναβάλι της Αγιάσου, το οποίο αποτελεί μια ιδιόζουσα μορφή λαϊκού θεάτρου, αλλά και το έθιμο της «Καμήλας» όπως αυτό εντοπίζεται στα χωριά Πάμφιλα και Μεσότοπος. Στην ανάλυση των δύο αυτών περιπτώσεων επικεντρώνεται το ερευνητικό ενδιαφέρον του προγράμματος μας: «Θράκη - Αιγαίο - Κύπρος (2004-05) - Παραδοσιακές Τοπικές Γιορτές: Λαϊκά Δρώμενα».

Θόδωρος ΓΡΑΜΜΑΤΑΣ

Παραπομπές:

- (α) ΓΡΑΜΜΑΤΑΣ Θ. «Η έννοια του Λαϊκού στη σύγχρονη κοινωνία του θεάματος». (Πρακτικά Β' Διεθνούς Συνάντησης Λαϊκού Θεάτρου, Ζάκυνθος 2004, 21-24). Βλ. και σχετική μελέτη του: «Λαϊκό Θέατρο. Παράδοση και μοντερνισμός» στο Διαδρομές στη Θεατρική Ιστορία. Αθήνα, Εξάντας, 2004 (13-44).
- (β) ΝΙΚΗΤΑΣ Π. (Γ. 2001) «Το Λεσβιακό Μηνολόγιο», Δελτίο της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών 1:1, Μυτιλήνη (α' έκδ. 1953). ■

Ο σατιρικός λόγος

Στρατή

Δεν ξέρω πόσοι έχουν διαβάσει τα βιβλία του Στρατή Αναστασέλλη, πόσοι έχουν ξεφυλλίσει τις εφημερίδες και τα περιοδικά που κατά καιρούς «φιλοξένησαν» κείμενά του. Είναι όμως σίγουρο ότι πολλοί, πάρα πολλοί, είναι εκείνοι που έχουν γελάσει ακούγοντας κάποια σπαρταριστή ιστορία με πρωταγωνιστή αυτόν τον υπέροχο Αγιασώτη, έχουν απολαύσει στην παρέα κάποιους στίχους του, σε στιγμές που το κέφι ψάχνει έναν αυθεντικό πηγαίο λόγο για να κορυφωθεί και να εκτονωθεί, έχουν ευφρανθεί με τη σάτιρα, τα χωρατά, τη θαυμαστή ντοπολαλιά του.

Γιατί ό,τι και αν πούμε και αν γράψουμε για το Στρατή Αναστασέλλη, σε όποιο σημείο του πολυπρισματικού έργου του και αν εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας, ένα είναι σίγουρο. Θα σταματήσουμε έκπληκτοι μπροστά στο σπάνια σατιρικό του ταλέντο, στο ανατρεπτικό χιούμορ με το οποίο υπονόμει την ασχήμια και παίρνει την ομορφιά, χτυπούσε την αδικία και αγκάλιαζε το δίκαιο, μουντζούρωνε την κοινωνία που απεχθανόταν, και ζωγράφιζε έναν άλλον κόσμο πιο ανοιχτόκαρδο και πιο κατοικήσιμο. Έτσι με τους στίχους, τα χωρατά, με τον τρόπο ζωής του δίδαξε τη σεμνότητα, την ταπεινότητα, την καταδεκτικότητα και πρόβαλε το χαμόγελο σαν ένα μέσο που βοηθά τους ανθρώπους να ζουν με απέραντη καλοκαρδιά. Στην κοσμοαντίληψη του Στρατή δεν έχουν θέση η επιτήδευση, η υποκριτική σεμνοτυφία, η κομπορρημοσύνη, ο καθωσπρεπισμός και ο ψιμυθιωμένος πολιτισμός, και γι' αυτό σπληνεύονται και γελοιοποιούνται με έναν οίστρο μοναδικό.

Γελάσαμε, ευφρανθήκαμε, διδαχθήκαμε με και από τα έργα του Στρατή Αναστασέλλη, και δεν θα πάψουμε να γελάμε, δεν θα σταματήσουμε να τα θαυμάζουμε όσο τα μελετάμε, όσο τα κουβεντιάζουμε και αποκαλύπτουμε τη χάρη και το θυμό, το ταλέντο και τη μαστοριά, την κοσμοθεωρία που κρύβουν μέσα τους. Αυθόρμητα έρχονται στο νου μου και στέκονται στη γλώσσα μου τέσσερα τετράστιχα του που είχα διαβάσει στη «Βλουτίνα Γιαπρακάδινα», τα δύο από ένα σατιρικό που απήγγειλε ένας μαθητής στο 7ο Δημοτικό Σχολείο τα Χριστούγεννα του 1955 και τα άλλα δύο από ένα ποίημα που δημοσιεύτηκε στο «Δελτίο» της Λεσβιακής Παροικίας, σαν παρότρυνση αγοράς μετοχών της ΝΕΛ:

Χαρά μες τ' φάτνη τς Βιθλεέμ
χαρά στον κόζμου ούλου
Χαρά τσι μες του ιζ'ιζ'ιρέ
που βράζουμι τουν πούλου.

Χριστός γιννιέτι, τσ' ένα γρούν'
κάθιτι κλαι' του χάλι νι
γιατί του ξέρ' για γρουνουπητή
τοιμάζιν του τοιφάλι νι.

«Μπαίνουν μες' του κάλαμα, βλέπου ένα φάντασμα,

Αναστασέλλη

(1908 - 1997)

Του Παναγιώτη ΣΚΟΡΔΑ, Φιλολόγου



Σκίτσο: Μ. Παρασκευάδης

Ένα αθάνατο χαμόγελο...

Ν' ανισκουμπουθούμι ούλ μας
στού παμπόρ του γιώτα χι
Για καλόπιαζμα πασάρσα
οντ πιθιρά μ' μια μιτουχή.

Σα σφυρίζ' του παμπουρέλ μας
του μουράγιου θα σειστεί
Πούσι τώρα Παυρέλι μ'
να μι δεις ιφουπιλιότη!

Τούτα και κυρίως πολλά
άλλα σατιρικά του μπορούμε να
τα διαβάσουμε γελώντας, παρα-
συρμένοι από τη ροή της σάτι-
ρας. Αλλά μπορούμε να τα δια-
βάσουμε και να τα εννοήσουμε
σοβαρά οπότε το γέλιο θα είναι
τελικά δυνατότερο και αποκαλυ-
πτικότερο. Υψηλής ποιότητας
σάτιρα χωρίς μια φαινομένη ή
ακόμα καλύτερα πραγματική
σοβαρότητα είναι αδύνατη.

Ας δούμε πώς σχολιάζει στο
«Σελινόπλοιο», μια αποκριάτικη
σάτιρα που έγραψε το 1966, μια
κοινωνική μάλιστα της εποχής,
τη μετανάστευση:

Ίδιασι του φιγγάρ μι τς νιοί
τοι πέσαμι στουν ήλιου
γερουντουκράτους κάναμι
για φασκουμιλιά τοι τύλιου.

Για του μαζούλι απού τοιρού
μην πουλιουχουλουσκάτι
πι τ' Γερμανία ιργατιά
πανιέτι τοι φιράτι.

Τσαμ που τς είχιτι κουντά
τα χνώτα ντουν βρουμούσαν
τοι τς σταμπαρίζιτι διαβόλι
πους στραβουκατουρούσαν.

Κακούργα μιτανάσιψι
καθούσι τοι τραγδήτι
νάριν ξουπίσου τα πιδιά
τοι να τα παρουγδίτι.

Έδιετς να μαραζόσιτι
μες τ' αδειανά κουριά σας
να κλαίτι τα κατάντια σας
τοι την κακουμοιριά σας.

Πι τν' Αβοιτραλία αρνιά κβανιούν
καμπάδκα γλυνουμένα.
Στέρνουμι ζουντανό κριγιάς
τράμπα καταψυγμένου.

Η καλή σάτιρα αποστρέφε-
ται την υπέρβαση της απαρσά-
λευτης προϋπόθεσης του κοι-
νωνικού βίου, τη διαλογική
συνύπαρξη. Αυτό συμβαίνει και
στο έργο του Στρατή Αναστα-
σέλλη. Η σάτιρά του γελοιοποι-
εί είτε υποβιβάζοντας είτε ανα-

τρέποντας όλους εκείνους, άτο-
μα και κοινωνικές ομάδες, οι
οποίοι τυφλωμένοι από την ιδε-
οληψία της εξουσίας και τη δίψα
της ανωτερότητας επιχειρούν να
αλώσουν το ζωτικό κοινωνικό
χώρο, διαλύοντας τους αρμούς
συννοχής του. Αυτή η κοινωνική
ευαισθησία εύκολα αναγνωρί-
ζεται στο σατιρικό έργο του
Στρατή, φανερώνοντας το βαθιά
ανθρώπινο χαρακτήρα.

Α, δεν είναι τόσο εύκολο να
πεθάνει κανείς, όταν έχει προ-
λάβει να χαρίσει τόσο γέλιο,
όταν έχει κατορθώσει να ταυτί-
σει το πρόσωπό του με ένα
χαμόγελο ζωογονητικό και
απελεύθερο, που αποσπά χαρά
ακόμα και από τις πιο μαύρες
στιγμές. Είναι πάντα μια παρου-
σία ζεστή, ελεύθερη, χαμογελα-
στή. Ζωντανή.



Στρατής Αλ. ΜΟΛΙΝΟΣ *

ΤΑ ΠΑΓΑΝΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ

Το ασπροκόκκινο

Παλιότερα είχε δοθεί η ευκαιρία να ειπωθούν λίγα λόγια για την ιστορία, για τις δοξασίες, για τα ήθη και τα έθιμα και γενικότερα για τη λαογραφική φυσιογνωμία του Μαρτίου. Του απρόβλεπτου αυτού και τρελού μήνα, ο οποίος όμως κατέχει το αναφαίρετο πρόνομο να μας εισάγει κάθε χρόνο στην ιεροτελεστία της άνοιξης. Έστω και μέσα από πείσματα, από απρόβλεπτα κρύα ή από εφήμερα χιόνια.

Ο Μάρτιος, θέλουμε δεν θέλουμε, θα φέρει μαζί με τα κακά που κουβαλά και τις φουσκοδεντρίες και τα χαρούμενα οφυρίγματα του κότσυφα κι όλα τα γνωστά αισιόδοξα μηνύματα που έκαναν τον Λέοβιο λυρικό ποιητή Αλκαίο να τραγουδήσει με τη λύρα του:

«Ήρος άνθεμόντος έπαϊον έρχομένοιο...»
(Τη λουλουδιασμένη άνοιξη κατάλαβα ότι έρχεται...)

Μιλώντας για το Μάρτιο, αξίζει να γίνει μια αναφορά σ' ένα ωραίο έθιμο που φοβούμαι ότι έχει πάρει προ πολλού την οδό της λησμονιάς και που μόνο σε λαογραφικές αναφορές πια και όποτε τύχει, θα αναβιώνει. Στο «μάρτη», το κορδόνι που είναι φτιαγμένο από κόκκινη και άσπρη κλωστή και που το φορούν σαν βραχιόλι τα μικρά παιδιά, κατά τα παλιότερα δε χρόνια, το φορούσαν και οι κρυμμένες όλο τον καιρό πίσω από τις κουρτίνες του σπιτιού κατάλευκες δεσποινίδες και κυρίες, για να μη μαυρίσει τις όψεις τους και την αβρή τους επιδερμίδα ο μαρτιάτικος ήλιος.

Πράγματι, ο ήλιος του μήνα τούτου θεωρείται ότι είναι ιδιαίτερα διαπεραστικός, προπαντός κατά τις πρωινές ώρες, μ' αποτέλεσμα να σκου-

ραίνει το δέρμα του προσώπου ή να το γεμίζει με φακίδες και διάφορα στίγματα. Έτσι, επικράτησαν κι οι ακόλουθες παροιμίες:

«Οπόχει κόρην ακριβή
το Μάρτη ο ήλιος μη τη δει»
ή «Τον Μάρτη ο ήλιος βάφει
και πέντε μήνες δεν ξεβάφει»
ή ακόμα

«Του Μάρτη οι αυγές με κάψανε
του Μάη το μεσημέρι»

Ο κόσμος αποδίδει φοβερή δύναμη στις ακτίνες του Μαρτίου, τόσο που και στην ελληνόφωνη Κάτω Ιταλία συναντάται τούτη η παροιμία:

«Ο ήλιος του Μαρτίου
τρυπάει το τσεράτο του βουδίου»

Μετά από τα πιο πάνω μηνύματα επικινδυνότητας του μαρτιάτικου ήλιου, ιδού και ένα σωστό και σοφό μήνυμα υγιούς διαβίωσης:

«Το Μάρτη στο ήλιο
να μην κοιμηθείς»

Ακολουθώντας τον αλάνθαστο κανόνα της λαογραφίας ότι για κάθε δοξασία και πρόληψη ή ακόμα και απλή φοβία ο λαός έχει εφεύρει και την κατάλληλη αποτρεπτική ενέργεια, εν προκειμένω, για τις δυσάρεστες επιρροές και επιδράσεις του ήλιου του Μαρτίου πάνω στα πρόσωπα, οι παλιοί καθιέρωσαν να δένουν στα χέρια τους το «μάρτη» τον οποίο και αφαιρούσαν μόνο όταν πρωτοέβλεπαν χελιδόνι ή πελαργό.

Ο «μάρτης» αποτελείται συνήθως από δύο μεταξωτά νήματα, κόκκινο και λευκό ή κόκκινο και χρυσό και φτιάχνεται την παραμονή της πρώτης Μαρτίου. Το ίδιο βράδυ το κρεμούν στα κλαδιά της τριανταφυλλιάς με τη συνοδεία σχετικών διστίχων.

Την άλλη μέρα, την πρώτη του

Μαρτίου, τον δένουν στο χέρι και τον διατηρούν μέχρι το τέλος του μήνα ή μέχρι τη στιγμή που αυτή ή αυτός που τον φορεί, θα δει χελιδόνια ή πελαργούς να πετούν. Τότε τα στριμμένα νήματα, το «μάρτη» δηλαδή, τα ρίχνουν σ' ένα πηγάδι και λένε την επωδό:

«Πηγάδι πάρ' το μάρτη μου
και δός μου τη δροσιά σου»

Σε άλλα μέρη, το βραχιόλι το περιμένει διαφορετικό τέλος. Το βάζουν κάτω από μια πέτρα. Μετά σαράντα ακριβώς μέρες, σηκώνουν την πέτρα κι αν από κάτω της έχουν φωλιάσει μυρμήγκια τότε το πρόσωπο που φορούσε το «μάρτη» θα γίνει πλούσιο, ενώ αν βρεθούν σκουλήκια, τότε το γραφτό του είναι να πεθάνει.

Σε διάφορα μέρη όπως στην Κάρπαθο, στη Λέσβο κι αλλού όποια κοπελιά έχει αρραβωνιαστικό, αρμαστό όπως αλλιώς λέγεται, του στέλνει το «μάρτη». Αν ο αρμαστός της είναι στην ξενιτιά, τότε τον βάζει σε επιστολή και του τον αποστέλλει.

Η συνήθεια του ασπροκόκκινου βραχιολιού είναι πολύ παλιά. Ο Νικόλαος Πολίτης, ο διακεκριμένος λαογράφος μας, πληροφορεί ότι κρατά από τον Ε' μ.Χ. αιώνα. Η πιστοποίηση αυτή αντλείται από μία ομιλία του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, κατά την οποία ο Άγιος ψέγει και καταδικάζει τη δεισιδαιμονία του χρωματιστού αυτού «κλωσμάτιου» και επιτιμά τις γυναίκες οι οποίες κυρίως πίστευαν σ' αυτή.

Ο ίδιος ο λαογράφος πληροφορεί επίσης ότι η συνήθεια πρέπει να προέρχεται από την αρχαιοελληνική λατρεία διότι συναντάται με κάποια τελετουργική μορφή και στα Ελευσί-

*

Ο Στρατής Αλ. Μολίνος είναι συγγραφέας, ερευνητής - μελετητής της Λαογραφίας, και Πρόεδρος της «Λεοβιακής Παροικίας, Αθηνών»

«Μάρκις χδάρκι'ς τει κακός παλουκουκάρκι'ς»

(Λεοβιακή παροιμία)

ΜΑΡΤΙΟΥ

βραχιόλι

νια Μυστήρια. Οι μύτες, τότε, έδεναν στο χέρι και στο πόδι τους την «κρόκη», ένα υφάδι δηλαδή στο οποίο απέδιδαν συμβολική έννοια άγνωστη σ' εμάς.

Ο γράφων για το «μάρτη», και με κάθε επιφύλαξη, πιστεύει ότι το κόκκινο χρώμα - ή όποτε συναντάται και το κίτρινο - συμβολίζει την θερμότητα, την λαμπρότητα και την ένταση των ηλιακών ακτίνων, ενώ το άσπρο την λευκότητα του δέρματος. Και τα δυο χρώματα κλωσμένα μαζί, έρχονται σε συμφωνία και εξουδετερώνουν τις δυσάρεστες συνέπειες κατά την έκθεση στο μαρτιάτικο ήλιο.

Κλείνοντας, να και μια αναφορά στην υποδοχή της άνοιξης όπως παρουσιάζεται στο «Μηνολόγιο» του Π. Νικήτα («Λεσβικά» 1953):

«Απ' την πρώτη μέρα του Μάρτη, οι γυναίκες και τα παιδιά, που φοβότανε μην τους μαυρίσει ο ήλιος και τους αφήσει πανάδες στο πρόσωπο, περνούσανε στο λαιμό τους, στα χέρια και στα δάχτυλα το «Μάρτη», ένα σειρήτι από κλωστές στριμμένες, κόκκινες και άσπρες. Κι έτσι δεν τους έπιανε ο ήλιος:

«Ποιος έχει κόρη ακριβή
του Μάρτ' η γ' ήλιους να μη τ' δη»

Το «Μάρτη» τον βάζουν κι οι ξυπόλυτοι στο μεγάλο δάχτυλο του ποδιού για να μη «σκουντουφλούν». Και λέει κι η Μανταμαδιώτισσα λαογράφος:

«Η Μάρτς, στου λιμό τοι στου χέρ', είναι τό' Παναγιάς η ζών'ι. Τ' βάζιν για φλαχτό τοι ντ' γκάβγιν στ' ν' Ανάστας. Οι κουπέλις άμα τουν βγάνιν, τουν κριμάζιν στ' τρανταφλιές για να γένιν όμουρφις σα ντου τραντάφλου, τουν κριμάζιν τοι στ' πόρτα αρχόντσας για να γένιν' αρχόντοις, τουν κριμάζιν τοι στ' πόρτα αγλήγουρς για να γένιν' αγλήγουρις».

Άλλες απόψεις για τις επιδράσεις του «μάρτη», εξαιρετικά χαριτωμένες από τη νήσο Λέσβο!

Άκόμα περιμένω...

Παρασκευή στίς έντεκα καί ώρα μεσημβρία
ξεκίνησα για ραντεβού πού' χα τ' αποβραδís
νά συναντήσω πρόσωπα πού' χανε έξουσία,
είδα κοντά σάν έφτασα τό «έλα καί νά δείς».

Ουρές ανθρώπων στέκονταν γεμάτοι άγωνία
πρόσωπα είχανε στεγνά κι ανάστατα μαλλιά
έγινα Λούης, έδτριψα στήν άλλη τή γωνία,
όλοι ρωτούσαν: σίγησα δέν έδγαλα μιλιά.

Θά 'ταν έκατοστή φορά πού έτσι μέ ξεφτιλίσαν
στίς έκατό καί δυό φορές σκάρτες οί έπαφές.
Παιδί τους όμως δέν ήμουνα, γι' αυτό καί μ' αποκλείσαν
θά' παιρνα όμως μιά πρωτιά σάν τό 'παιζα χαφιές.

Γι' αυτό καί πάλι σκέφτηκα τή σκάλα πρίν ν' ανέβω
τό ίδιο τό τροπάριο θά τ' άκουγα ξανά,
θ' άρχιζαν πάλι τά παλιά - ξέρεις σέ προστατεύω
για σένα κάνω ό,τι μπορώ, Ναί Μέν, Όμως Άλλά...

Δημήτρης Π. ΣΙΜΙΤΣΗΣ

ΦΟΜ 1977



ΟΙ ΑΠΟΚΡΙΑΤΙΚΕΣ γιορτές και τα ξεφαντώματα στην Αγιάσο αποτελούν βασικά συστατικά της παράδοσής της, ικανά να τη μετατρέπουν κάθε χρόνο σε ισχυρό πόλο έλξης για τα μέλη της ευρύτερης λεσβιακής κοινωνίας, καθώς και για περιστασιακούς επισκέπτες. Θα επιχειρήσουμε μια σύντομη αναδρομή στην ιστορία του καρναβαλιού της Αγιάσου, με σκοπό την ανάδειξη της ιδιομορφίας και ποικιλομορφίας του, διαχρονικά.

Οι πηγές πληροφόρησής μας για το έθιμο, πριν τον αιώνα που ζούμε, είναι πενιχρές, αποσπασματικές και σε μεγάλο βαθμό ανεξакριβώτες. Οι κυριότερες από αυτές προέρχονται από τον μελετητή της ιστορίας της Αγιάσου, τον Στρατή Κολαξιζέλλη και το βιβλίο του «Θρύλος και Ιστορία της Αγιάσου της Νήσου Λέσβου», το οποίο γράφτηκε το 1953.

Στο βιβλίο αυτό, μας δίνονται πληροφορίες για το καρναβάλι ξεκινώντας από τα μέσα περίπου του 17^{ου} αι., όταν η Αγιάσος είναι ακόμα ένα πολύ μικρό χωριό που αριθμεί περίπου τους 150 κατοίκους. Συγκεκριμένα αναφέρονται τα εξής:

«Κατά τις ημέρες των Απόκριων να προκαλούν τον γέλωτα γίνοντο «μασκαράδες» μετρηφισμένοι με διαφορετικά φορέματα και προσωπίδα «κουδουνάτοι πειρασμοί» με πάνινα κέρατα στο κεφάλι, κουδούνια εις τα χέρια και τα πόδια και ουράν βοός εις τον πεισινόν. Την Καθαράν Δευτέραν γίνοντο και μουτζουρωμένοι του «Διαβόλου καλόγεροι πώς το τρίζουν το πιπέρι». Τα ίδια στοιχεία

αναφέρονται από τον Κολαξιζέλλη και για το 18^ο αι. όταν η Αγιάσος διευρύνεται οικιστικά και πληθυσμιακά (αριθμεί τους 3.200 κατοίκους περίπου, το 1783).

Απουκριγίωματα και ιμτσούνες

Η πληροφόρησή μας για το αγιαστικό καρναβάλι γίνεται περισσότερο συστηματική και οπωσδήποτε πιο έγκυρη, για την περίοδο από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα και μέχρι σήμερα. Σε αυτήν τη χρονική περίοδο θα εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας, στο παρόν άρθρο.

Σύμφωνα με τον λαϊκό συγγραφέα Σ. Αναστασέλλη, η εορταστική ατμόσφαιρα, οι μεταμφιέσεις, τα τραγούδια και οι εκδηλώσεις της Αποκριάς ξεκινούσαν από την Κυριακή την «Κριγιατνή» και διατηρούνταν μέχρι και την Καθαρή Δευτέρα.

Φίλοι και συγγενείς αντάλλασσαν καθημερινές επισκέψεις κι «απουκριγιώναν» με φαγοπότι, διηγήσεις, τραγούδια και μεταμφιέσεις: «Άλλοι φίλοι, γκεβεζέδες, που είχανε το θάρρος, πήγαιναν με μια κεραμίδα αναμμένα κάρβουνα και την απόθεταν μέσα από την τρύπα που υπήρχε στην πόρτα κάθε σπιτιού για να μπαίνον-βγαίνουν οι κότες. Πάνω στα κάρβουνα βάζανε άχυρα και καυτερές πιπεριές. Ο καπνός ανέβαινε και γέμιζε το σπίτι. Φταρνίσματα, βήχας και καλόκαρδα γέλια δίνουν τα χαμπάρια πως έχουν επισκέψεις φίλων. Από το ένα σπίτι στο άλλο περνούσαν τις αποκριές και οι πιο γλεντζέδες καλούσαν τους μουζικάντες για χορούς και ξεφαντώματα. Το έθιμο λίγο λίγο ατόνησε κι έσβησε στα χρόνια του Α' παγκοσμίου πολέμου».

Σύμφωνα με τον ίδιο πληροφορητή, οι αποκριάτικες μεταμφιέσεις, κατά τη διάρκεια των δυο αυτών εβδομάδων, ακολουθούσαν ένα συγκεκριμένο τυπικό όπου: οι γυναίκες και τα παιδιά μασκαρεύ-



Καρναβάλι στην Αγιάσο

Παλιές μορφές και σύγχρονες

ονταν - γίνονταν «ιμτσούνες» (μουτσούνες) - τις καθημερινές στους δρόμους και τις γειτονιές και τραγουδούσαν παραδοσιακά τραγούδια (όχι βωμολοχικά) την Κυριακή την «Κριγιατνή» μασκαρεύονταν οι έφηβοι, και την «Τυρνή» τα παλικάρια και οι άντρες των μεγαλύτερων ηλικιών. Την Καθαρή Δευτέρα όλοι ανεξαιρέτως γίνονταν «ιμτσούνες» και τραγουδούσαν αποκριάτικα βωμολοχικά τραγούδια, τα λεγόμενα «τριψίματα». Αυτή η τάξη στη σειρά της μεταμφίεσης σβήνει στα 1940, με την κήρυξη του πολέμου.

Κουιτούκια, πατινάδες και περικεφαλαίες

Επίκεντρο των καρναβαλικών εκδηλώσεων της Αγιάσου μέχρι τη δεκαετία του '50 αποτέλεσαν τα «κουιτούκια», μικρά πρόχειρα καφεενάκια σε κάθε γειτονιά. Στη διάρκεια όλης της χρονιάς, τα κουιτούκια αποτελούσαν την εστία δράσης, της εκάστοτε γειτονιάς, καθώς γύρω από αυτά γινότανε το νυφοπάζαρο - το «λόγιασμα» - οι μουσικές, τα τραγούδια και οι χοροί των νέων.

Τα παλικάρια, της Κυριακής και τις γιορτές, κάνανε το γύρο του χωριού πηγαίνοντας από κουιτούκι σε κουιτούκι για να τραγουδήσουν και να δουν τις αγαπημένες τους, οι οποίες τους προσμένανε καθισμένες στα



Αναβίωση του εθίμου της περικεφαλαίας που διοργανώθηκε από το Αναγνωστήριο Αγιάσου «Η Ανάπτυξες» το 1954. (Από το αρχείο του Γ. Χατζηβασιλείου).



Καρναβάλι στο Λέσβου

εκφράσεις ενός λαϊκού δρώμενου

Της Αγγελικής ΠΟΛΙΤΑΚΗ
Κοιν. Ανθρωπολόγου

«καριγιά» τους απέναντι από το κουιτούκι της δικής τους γειτονιάς. Αυτή ήταν η ονομαζόμενη «πατινάδα», η οποία ξεκινούσε πάντα από την αγορά, το κέντρο του χωριού, διέσχιζε το χωριό ακολουθώντας μια συγκεκριμένη διαδρομή με σταθμούς σε κουιτούκια, και κατέληγε και πάλι στην αγορά.

Τη διαδρομή των κουιτουκιών ακολουθούσαν και οι «καλές ιμτσούνες», οι «περικεφαλαίες» και ο «Καρνάβαλος» τις ημέρες της Αποκριάς.

Τις δυο τελευταίες Κυριακές της Αποκριάς παρέες νεαρών ανδρών μαζεύονταν σε σπίτια ή σε καφενεία και μεταμφιέζονταν σε βρακοφορεμένες κοπέλες με «σκολιάτικα» ρούχα που έπαιρναν κυρίως από τις αγαπημένες τους. Το ντυσιμό τους αποτελούνταν από το πολύχρωμο μεταξωτό σαλβάρι, το πουκάμισο, το χρυσοκέντητο λιμπαντέ (κοντός χειριδωτός επενδυτής από βελούδο ή τσόχα), και δυο τρία χρωματιστά τσεμπέρια με τα οποία σκέπαζαν το πρόσωπό τους.

Ο «καλλίφωνος» της παρέας ήταν ο μόνος που δε μεταμφιέζονταν σε γυναίκα, και έμπαινε κορυφαίος στο τραγούδι, «αρχινιστής», φορώντας στο κεφάλι του ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του την περίφημη περικεφα-

λαία. Η περικεφαλαία ήταν φτιαγμένη από χαρτόνι καπλαντισμένο με χρυσό ή χρωματιστό χαρτί, και στολισμένη με στρογγυλά καθρεφτάκια και θύσανο από κορδέλες.

Το πρόσωπο καλυπτόταν με μάσκα κατασκευασμένη από πλεκτό ψιλό τέλι, βαμμένη στο χρώμα του προσώπου, με στριφτό λεπτό μουστάκι. Οι μάσκες αυτές ήταν ευρωπαϊκές και τις αγόραζαν από τη Σμύρνη. Η μεταμφίεση συμπληρωνόταν από λευκό μαντίλι σφικτοδεμένο στο λαιμό, λευκό πουκάμισο χωρίς γιακά, γιλέκο βρακάδικο με γαϊτάνια, μεταξωτό ζωνάρι, εφαρμοστό πλεκτό σώβρακο και φουστανέλα φτιαγμένη από πολύχρωμες χάρτινες κορδέλες (το διάστημα 1920-1925, όπου και αρχίζει η σταδιακή εξαφάνιση του εθίμου, την αντικαθιστούν με τσολιόδικη φουστανέλα). Δύο στρογγυλοί καθρέφτες, ένας στο στήθος κι ένας στην πλάτη, συμπλήρωναν τη μεταμφίεση.

Όταν όλα ήταν έτοιμα, η παρέα έβγαινε στο δρόμο και ξεκινούσε την παρέλαση στο χωριό κάνοντας τη διαδρομή από κουιτούκι σε κουιτούκι, όπως γινόταν και με την πατινάδα. Σε κάθε κουιτούκι τραγουδούσαν κι ένα παραδοσιακό τραγούδι. Ο κορυφαίος ήταν ο «αρχινιστής» του τραγουδιού και οι «κοπέλες» επαναλαμβάνανε. Οι κόσμος μαζευόταν στα κουιτούκια για να παρακολουθήσει την παρέλαση των ομάδων, τα τραγούδια τους ή, τι άλλο αναπαριστούσαν. Αφού ολοκληρωνόταν ο κύκλος του χωριού, οι παρέες ξεκινούσαν και για ένα δεύτερο γύρο «ξεσκέπαστοι πια και λίγο στο κέφι από τα κέρασματα, για να καταλήξουν στους καφενέδες, αργά τη νύχτα και να «χαλαστούν», να αλλάξουν ρούχα δηλαδή και να συνεχίσουν το γλέντι, τα παλικάρια στους καφενέδες και οι νοικοκυραίοι στα σπίτια».

Η περικεφαλαία έγινε ιδιαίτερα αγαπητή, γιατί μέχρι το 1912, όπου και η απελευθέρωση του νησιού από τους Τούρκους, αποτελούσε σύμβολο παλικαρίας και ελπίδας, ένας άλλος «Μεγαλέξαντρος»: «Μεγαλέξαντρος, ταξίαρχης που είναι μπροστινέλα στη σκλαβωμένη πατρίδα και τραγουδά για παλικαριές, κουρσάρους και τιμή... σεργιάνιζε το πάθος για τη λευτεριά του λαού στα καλντερίμια, δίνοντας ελπίδες στους σκλάβους κι άνοιγε το ρήγμα με παραβολές». Το έθιμο αυτό εγκαταλείφθηκε οριστικά στα 1925-1930.

Σύμφωνα με την προφορική παράδοση οι «περικεφαλαίες» αποτέ-

λεσαν νεωτερισμό των «καλών ιμτσούνων» των οποίων μοναδικό διαφοροποιητικό στοιχείο αποτελούσε η μεταμφίεση του κορυφαίου της παρέας, ο οποίος διατηρούσε την παραδοσιακή γιορτινή αγιαστική φορεσιά: βράκα από τσόχα, χασεδένιο λευκό πουκάμισο, ζωνάρι Μπαρμπαρέζικο και φέσι Τουνουζιδικό.

Κωμικά - Παρωδιακά θεάματα κοινοτικού χαρακτήρα

Το ξημέρωμα της Καθαρής Δευτέρας έβρισκε τους περισσότερους νεαρούς άντρες στο δρόμο να φέρουν γύρω το χωριό, με πρόσωπα μούτζουρωμένα από φούμο ή από κνίκο, ντυμένοι με πολύχρωμα κι αταίριαστα ρούχα. Παρέες - παρέες περνούσαν και πάλι από κουιτούκι σε κουιτούκι τραγουδώντας τα «τριψιμάτα», αποκριάτικα βωμολοχικά δίστιχα και τετράστιχα τραγούδια, τα οποία τραγουδιούνται όλα πάνω σε ένα σκοπό, όπου ο αρχινιστής τραγουδάει μια στροφή και οι υπόλοιποι επαναλαμβάνουν χορεύοντας σε κύκλο.

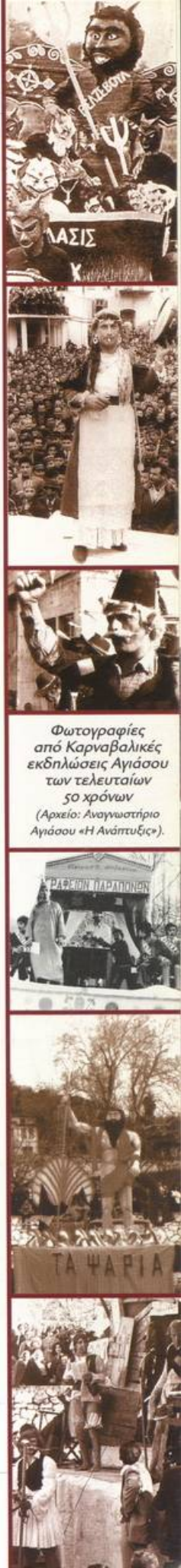
Λάτι να του τριψουμι
Του αντέτ να ποίσουμι
Αχ βρε γ' δόχεια τι ποίταις
ας μ' λείπαν τέτοις γλύταις
έτριζα να δω τα χάλια τ'
τ' είδα χάλια τα τσιφάλια τ'

Αυτή τη μέρα ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίαζαν οι κωμικές αναπαραστάσεις που παρωδούσαν διάφορες πτυχές της ανθρωπίνης ζωής.

Οι «πειρασμοί», σύμφωνα με τις περιγραφές που έχουμε, αποτέλεσαν μια από τις πλέον τυπικές στη μορφή τους αναπαραστάσεις. Αντρες ήταν, και πάλι, αυτοί που μεταμφιέζονταν σε πειρασμούς, καλύπτοντας το σώμα τους με προβιές οι αρσενικοί και με μακριές λευκές φούστες οι θηλυκοί, πολυάριθμα κουδούνια στα χέρια και τα πόδια και στο πρόσωπο σασκούλες με τρύπες για τα μάτια και το στόμα. Δημιουργούσαν ένα μεγάλο κύκλο και χορεύοντας με κινήσεις έντονες και νευρικές, πάνω στο σκοπό των «τριψιμάτων», προσπαθούσαν με φωνές και επευφημίες να κεντρίσουν το «ζευγάρι» των πειρασμών που χόρευε αντικριστά στο κέντρο του κύκλου, αναπαριστώντας συμβολικά την ερωτική ένωση του άντρα και της γυναίκας.

Εκτός από τους πειρασμούς, μια σειρά άλλων θεαμάτων αυτού του είδους παρουσιάζονταν: «Ενεφανίζοντο οι αστρολόγοι, οι οποίοι εξετάζοντες με χάρτινα τηλεσκόπια τα άστρα

(συνέχεια στη σ. 12)



Φωτογραφίες
από Καρναβαλικές
εκδηλώσεις Αγιάσου
των τελευταίων
50 χρόνων
(Αρχείο: Αναγνωστήριο
Αγιάσου «Η Ανάπτυξη»).

θα χεν' του ξηρουκάμ' λιμάν', να πάτι να κουλ' μπάτι.

(Καρναβαλικό Αγιασώτικο κάλεσμα)

(συνέχεια από σ. II)

επροφίτευον, εάν θα επακολουθήσει ευτυχία, ή δυστυχία και εάν θα παντρευτούν πολλές κοπέλες, ή θα μείνουν πολλές γεροντοκόρες. Οι ιατροί έβγαζον με το εμβρυουλκόν παιδιά από τις κοιλιές εγκυων γυναικών. Οι αρχαιολόγοι ζητούσαν να αγοράσουν παλιά σεντούκια, γέρους ιδιότροπους και γριές ξεμωραμένες. Οι πλανόδιοι ψιλικάτζήδες διεφήμιζαν τα καλλυντικά των ούρα. Οι μεθυσμένοι Γιουρούκηδες απειμούντο τις κινήσεις των και τους χορούς...» (Κολαξιζέλης).

Οι αποκρίτικες κωμικές αναπαραστάσεις, ατομικού ή ομαδικού χαρακτήρα, εξακολουθούν μέχρι σήμερα, να αποτελούν ζωντανά κομμάτια της αγιασώτικης παράδοσης. Τα παραδείγματα του παρελθόντος, αλλά κυρίως τα ντοκουμέντα που έχουμε από τη δεκαετία του '50 μέχρι σήμερα (φωτογραφικό υλικό, δημοσιεύσεις, προφορικές μαρτυρίες) μας επιτρέπουν να προσδιορίσουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτών των θεαμάτων. Σκοπός των αναπαραστάσεων είναι να παρωδήσουν κρίσιμες φάσεις του κύκλου ζωής του ανθρώπου, όπως η γέννηση, ο γάμος, η γενετήσια πράξη, ο θάνατος, καθώς επίσης λειτουργήματα και ανθρώπινους χαρακτήρες π.χ. ο γιατρός, η προσενητέρα, η μαμή, ο γαμπρός, η νύφη, ο μεθυσμένος, ο γέρος, η γριά, ο νεκρός, ο παπάς.

Οργανώνονται σε σχετικά βραχύ χρονικό διάστημα και το σκηνικό τους, αν υπάρχει, είναι στοιχειώδες. Τα θεάματα αυτά στηρίζονται σχεδόν αποκλειστικά στη φαντασία και την

εκφραστικότητα των δημιουργών τους, οι οποίοι μεταμφιέζονται ανάλογα με το χαρακτήρα που υποδύονται, χωρίς να καλύπτουν το πρόσωπό τους. Καταφέρνουν, τέλος, τα θεάματα αυτά, να διατηρούν τον κοινοτικό χαρακτήρα τους, καθώς εξακολουθούν, αφενός να απευθύνονται στο εσωτερικό της κοινότητας και αφετέρου να δίνουν τη δυνατότητα της συμμετοχής και της σύμπραξης στο κοινό τους π.χ. η αναπαράσταση της κηδείας μεταμορφώνει το κοινό σε ακολουθία της.

Προσχεδιασμένα οργανωμένα θεάματα Τα Καρναβάλια

Μέσα από αυτά τα κοινοτικού χαρακτήρα κωμικά - παρωδικά θεάματα θα γεννηθούν και θα ωριμάσουν σταδιακά τα «καρναβάλια» της Αγιάσου: προσχεδιασμένα και οργανωμένα θεάματα με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα.

Αρχή αυτής της δημιουργίας αποτελεί η εισαγωγή κειμένου, γραμμένου σε ποιητική μορφή, που ξεκινά από το 1917 και η οποία είχε ως συνέπεια την εισαγωγή στο καρναβάλι της Αγιάσου δυο νέων τύπων: του σατιρογράφου και του ρήτορα - «καρναβαλου».

Μέχρι το 1935, είναι η πρώτη φάση της σατιρογραφίας, όπου το είδος πειραματίζεται και ταυτόχρονα προετοιμάζει την επόμενη γενιά σατιρογράφων που θα αποτελέσει και τη σημαντικότερη μέχρι σήμερα. Από το 1938 το καρναβάλι της Αγιάσου, η

παρουσίαση, δηλαδή, αυτών των οργανωμένων θεαμάτων που συνοδεύονται από σατιρικούς στίχους, θα αποκτήσει και διαγωνιστικό χαρακτήρα. Ο διαγωνισμός διεξάγεται από το «Αναγνωστήριο» της Αγιάσου - πυρήνα της πολιτιστικής και πνευματικής δημιουργίας και έκφρασης της κοινότητας - και το ενδιαφέρον του εστιάζεται κυρίως στη συγγραφή της σάτιρας και λιγότερο στην εμφάνιση, τη σκηνική παρου-



Καρναβαλικό συγκρότημα του 1970 με θέμα «Οι Κουρσάροι». (Από το αρχείο του Αναγνωστηρίου Αγιάσου «Η Ανάπτυξ»).)

σία των καρναβάλων.

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '50, ο καρναβάλος απαγγέλλει τους σατιρικούς στίχους, μεταμφιεσμένος ανάλογα με το θέμα που παρουσιάζει, ανεβασμένος συνήθως πάνω σε ένα γαϊδουράκι με το οποίο μεταφέρεται από κουιτούκι σε κουιτούκι. Σημαντική ρήξη στον συγκεκριμένο τρόπο παρουσίασης και σημείο τομής για τη μετέπειτα πορεία του καρναβαλιού, θα αποτελέσει το 1955 η ιδέα ενός καρναβαλιστή, ξυλουργού στο επάγγελμα, να παρουσιάσει καρναβάλι όπου η σάτιρα θα συνοδεύεται και θα ενισχύεται από σκηνική κατασκευή - το άρμα. Την ιδέα του αυτή, την εμπνευσμένη από το πατρινό καρναβάλι, θα μιμηθούν και άλλοι καρναβαλιστές, οι οποίοι υπό την πίεση του διαγωνιστικού χαρακτήρα του καρναβαλιού θα προσπαθήσουν να κατασκευάσουν άρματα όσο γίνεται πιο επιδέξια και ευφάνταστα. Παράλληλα, εξακολουθούν μέχρι τα τέλη της δεκαετίας το 60 να εμφανίζονται και καρναβαλικά συγκροτήματα τα οποία δεν χρησιμοποιούν σκηνικές κατασκευές.

Τα καρναβαλικά άρματα τοποθετούνται πάνω σε πλατφόρμες φορτηγών και πλέον δεν κάνουν το γύρω του χωριού, αλλά παίρνουν θέση σε ένα συγκεκριμένο σημείο όπου και μαζεύεται ο κόσμος για να τα δει ένα με τη σειρά να παρουσιάζουν το θέμα τους.

Το «θέμα» (π.χ. «ο Αστρονόμος», «ο Ινδός Φακίρης», «Κόλαση και



Τέλη της δεκαετίας του '60 ομάδα καρναβάλων με συνοδεία μουσικής κατευθύνεται προς την αγορά του χωριού, ενώ πλήθος κόσμου ακολουθεί. (Από το αρχείο του Αναγνωστηρίου Αγιάσου «Η Ανάπτυξ»).)

Παράδεισος»), προσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο θα γίνει ο λεκτικός και ο εικονικός σχολιασμός της πολιτικής, κοινωνικής, σεξουαλικής, καθημερινής πραγματικότητας, η οποία αποτελεί πλέον τη στόχευση του καρναβαλικού λόγου. Ενώς λόγου ο οποίος διαγράφει μια πορεία περνώντας από την παρωδία, στον κοινωνικό έλεγχο, την αφύπνιση και την έκφραση του λαϊκού αισθήματος με αλληγορικό τρόπο, όταν αυτό κρινόταν αναγκαίο (γερμανική κατοχή, δικτατορία), έως την επιθεωρησιακή μορφή στην οποία τείνει σήμερα.

Το «καρναβάλι» της Αγιάσου λειτουργεί σαν καθρέφτης της κοινωνικής πραγματικότητας, μιας πραγματικότητας που συχνά αποτελεί τροχόπεδη της πηγαίας έκφρασης και δημιουργίας (παντοδυναμία του αστικού κέντρου, έλεγχος και προσδιορισμός της «παράδοσης», από φορείς, συλλόγους, «ειδικούς», επιρροή του τηλεοπτικού μηνύματος).

Υπ' αυτές τις συνθήκες, το ενδεχόμενο της φολκλοροποίησης ή ίσως ακόμη και της σταδιακής εξαφάνισής του εθίμου, διαγράφεται ορατό. Μέχρι τώρα, αυτό το ενδεχόμενο έχει αποσοβηθεί, χάρη στο μεράκι και την προθυμία των Αγιασωτών, οι οποίοι εμπράκτως, στηρίζουν και ενισχύουν το καρναβάλι. Είναι αυτοί που αγωνιούν για το μέλλον του εθίμου και αναζητούν νέους τρόπους έκφρασης, ικανούς να συνομιλούν δυναμικά και δημιουργικά με τα δεδομένα της εποχής τους. Χάρη σ' αυτούς, το καρναβάλι της Αγιάσου παραμένει ένα ζωντανό πολιτισμικό σύμβολο.

Αγγελική ΠΟΛΙΤΑΚΗ

Βιβλιογραφία

Αναγνωστοπούλου, Μ. 1996. «Η Λεο-βιακή Γυναικεία Φορεσιά, 18^{ος}-19^{ος} αι.» Αθήνα. Δήμος Μυτιλήνης, Λεοβιακός Οργανισμός Λαϊκής Τέχνης.
Αναστασέλλης, Σ. 1973. «Αγισσώτικο Καρναβάλι». Ανάτυπο από το Δελτίο (τ. ΣΤ') της Εταιρίας Λεοβιακών Μελετών. Μυτιλήνη.
Κολαζιζέλλης, Σ.Π. 1953. «Θρύλος και Ιστορία της Αγιάσου της Νήσου Λέσβου». Φωτομηχανική ανατύπωση 1997. Επιμέλεια - παρουσίαση Γ. Χατζηβασιλείου. Αθήνα. Φιλοπρόσδος Σύλλογος Αγιασωτών.
Χατζηβασιλείου, Γ. 1975. «Ιστορία του Αναγνωστηρίου Αγιάσου - «Η Ανάπτυξίς». 1894 - 1975». Αθήνα.
Πρώτη δημοσίευση άρθρου: Ένθετο «Επτά Ημέρες» της Εφημ. «Καθημερινή» 1-3-1998.

Υποδοχή

Ό κάθε άδαής έχει προσέξει
πώς κάτι εξαιρετικό γίνεται σήμερα
άφου κι ό πολισμάνος γαντοφορεμένος
ρυθμίζει τό τροχαίο συνονθύλευμα.

Οί άρχοντες θατιά συγκινημένοι
φιλόφρονες στά επίσημά τους τά ένδύματα
διαγκωνίζονται στά φλάς μπροστά στημένοι
τό ρίγος της στιγμής άθανατίζοντας.

Τό κόκκινο χαλί στρωμένο περιμένει
κι ή σάλα μέ κρυστάλλινα πολύφωτα
καί ίδιο-τελών έσμός προσκεκλημένων
για νά ύποδεχθούν τόν κύριο «Τίποτα»!..

Ραφαήλ ΠΑΠΑΔΕΛΛΗΣ

Εφιάλτες

Ό τελευταία πόρτα έκλεισε
ύστερα άπ' τά τελευταία φώτα
στό έργοστάσιο παραγωγής όνείρων.

Οί μηχανές θυθίστηκαν
στό σκοτάδι καί την παγωνιά,
ένω κάποια όνειρα

μισοτελειωμένα,
φρικιαστικά έκτρώματα
μέ χρώματα
θαμπά καί διάφανα,
κοιμούνται περιμένοντας
τούς αύριανούς εργάτες.

Ό αύριανή παραγωγή
θά είναι έφιάλτες
καί ή άπεργία
τών εργατών κατασκευής όνείρων
θά 'ναι τ' όνειρο
της κοπέλας πού κοιμάται....

Γιάννης ΤΣΑΜΠΑΝΗΣ

Αποκριές στην Πέτρα και στο Μόλυβο

Της Βιργινίας ΚΡΗΤΙΚΟΥ - ΖΟΥΡΟΥ

Η Πέτρα και ο Μόλυβος τα δυο «τρανά» χωριά μας στη βόρεια πλευρά του νησιού έχουν «αγαπνοσιάρικο» ανταγωνισμό μεταξύ τους. Από πάμπου προς πάμπου. Από τα πολύ παλιά ξεκινά τούτη η ιστορία. Κρατάει χρόνια. Η σχέση τους είναι: «μαζί δεν κάνουμε και χώρια δεν μπορούμε»...

Η Πέτρα υπερηφανεύεται για τον αγέρωχο βράχο της. Υψώνεται ακλόνητος στους αιώνες. Ιερός, με την εκκλησιά της Παναγιά να δεσπόζει πάνω του. Η Μήθυμνα ή κατά το λαϊκότερο ο Μόλυβος αντιτάσσει το μεγαλοπρεπές κάστρο. Βρίσκεται στην κορυφή του χωριού. Φαντάζεται στέφανο και κορωνίδα της ανυπέρβλητης ομορφιάς του.

Οι Πετριανοί θεωρούνται πιο απελευθερωμένοι και κουλτουριάρηδες. Σε ανυπερίσπασμό οι Μολυβιάτες προτάσσουν τη νοικοκυροσύνη και την πρωτοπορία τους στον τουρισμό. Ωστόσο, τα έθιμα και οι αποκριάτικες εκδηλώσεις δεν έχουν έντονες διαφορές μεταξύ τους. Έτσι, από αφηγήσεις παλιότερων γενιών έχουμε να καταθέσουμε τις εξής μαρτυρίες:

Και στα δυο χωριά την Τοικνοπέμπτη έσφαζαν κότες, κοκόρια και αρνιά. Τα έβηναν. Έτρωγαν και έπιναν κόκκινο κρασί. Γέμιζαν τοίκνα. Τοικνίζονταν και γλεντούσαν. Στην αρχή ξεκινούσαν δειλά με ερωτικά τραγούδια. Όσο περνούσε η ώρα η γλώσσα λυνόταν και οι αντιτάσεις έπεφταν. Στο τοακίρ κέφι άρχιζαν τα άσεμνα ποιήματα. Με τα γέλια και τις χαρές ξεθάρρευαν ακόμη περισσότερο. Βγάζανε τα ρούχα τους και ντύνονταν ρουτούσινες. Βάζανε βράκες ή τα ίδια τους τα ρούχα ανάποδα. Βάφανε το πρόσωπό τους με νερό και καφέ, με κάρβουνο ή το καλύπτανε με τσεμπέρι αραχνουφαντό. Βγαίνανε στους δρόμους και πλημμυρίζανε τη γειτονιά με γέλια, φωνές και ξεφωνητά. Κάνανε μεγάλο σαματά.

Το βράδυ της Τυρινής μαζεύονταν σ' ένα σπίτι όλοι οι συγγενείς.

Τότε δεν «υπήρχαν» χολποτερίνες και τα τοιαύτα. Το έδιναν να καταλάβει: μακαρόνια «οπιτία» με μπόλικη τριμμένη μυζήθρα, σφουγγάτο με αυγά και τυρί, μπουρέκια με τυρί, κανταΐφια, ρυζόγαλα με γεύση νεραντζόφυλλου πασπαλισμένα με κανέλλα, γαλατομπούρεκα...

Οι γυναίκες και στα δυο χωριά πρωτοστατούσαν στις βεγγέρες. Απομεσήμερο βγαίνανε μασκαρεμένες και πηγαίνανε στα σπίτια γνωστών και συγγενών. Κυρίζανε στους μαχαλάδες μεταμφιεσμένες. Η φαντασία οργιάζε. Με πρακτικούς τρόπους μεταμορφώνονταν στο άψε σβήσε. Μέχρι τις πράσινες γλιτορίδες των βατράχων παίρνανε μέσα από τις χαβούζες, τις στέγνωσαν, τις έκαναν πλεξίδες και τις μοστράριζαν για μαλλιά! Αυτοσχέδια σατυρικά δίστιχα και ποιήματα που είχαν σχέση με πρόσωπα και πράγματα συνοδευόταν από φωνές και χωρατά. Κουδούνια, ταψιά και κατοαρόλες αποτελούσαν τα κρουσιά της παρέας.

*Στις Ανιστασάς τη γούνα
κρέμει μια παλιουκδούνα
που ρπατεί τοι κουνουνίζ
την Ασανούλα θιατρίζ...*

Στην Πέτρα κρεμούσαν πάνω από τα ρούχα τους, στο επίμαχο σημείο, αλλά, καλυμμένο από άλλο πανωφόρι, ένα αχινό. Με χωρατά και φωνές τινάζαν το πανωφόρι και έδειχναν έναν αχινό με υπονοούμενα.

*Ευ μπαχτσές τοι γω βουτάνι
να σ' απαρνηστώ δεν κάνει.*

*Ευ μπαχτσές το ιγώ λουλούδι
τοι γι αγάπη μας τραγούδι.*

Την Καθαρή Δευτέρα οι Μολυβιάτες πηγαίνανε σε μια μικρή αλάνα δεξιά του κάστρου. Λίγο πιο πάνω από το νεκροταφείο της Αγίας Κυριακής, υπερυψωμένα αγναντεύανε όλες τις πλευρές του ορίζοντα. Παίρνανε μαζί τα νηοτίσιμα τους, τα κουμάρια με το νερό και την κουκτοέλα για σκέπασμα, το ρακί και το κρασί.

Σιρώνανε κατάχαμα κουρελούδες για να καθίσουνε. Βάζανε τα υφαντά τραπεζομάντιλα στη μέση. Αραδιάζανε πάνω τους ό,τι καλό είχανε. Μουσικές, τραγούδια, χορός, χαρά, πατριτι...

*Κάνε σκάλα τα μαλλιά σου
ριζ' τα σκάλα ν' ανιβώ,
να φιλήσου την ελιά σου
κι του άσπρου σου λαμφο.*

*Καν' τα σκάλα τα μαλλιά σου
ν' ανιβώ αγάπη μου,
να γνουρίσεις την καρδιά μου
κι ούλα του μιράκι μου.*

Οι Πετριανοί «πιάνανε» γιαλό την Καθαρά Δευτέρα. Τραβούσανε για το Καβάκι. Το απαγκίο λιμανάκι τους. Ομορφιά! Εκεί κατέφθαναν οι ψαράδες με τις βάρκες τους γεμάτες από αχινούς βγαλμένους από το απέναντι νησί. Αχινόι και ούζο! Ξεπερνούσαν τις αναστολές και γλεντούσαν με την καρδιά τους. Το βραδάκι όταν πια ο ήλιος βουτούσε μέσα στη θάλασσα του Αιγαίου όλος αυτός ο κόσμος μεταφερόταν στους καφενέδες του χωριού για να συνεχίσει το αποκριάτικο γλέντι.

*Αυτά τα μπιλρινία τοι τς φούσους τς κουνιές
τα φέραν οι Μουλ(ι)βιάτ' ος γι οι Πιτριγιανές.*

*Βάζεις του μπιλρινί τοι του φανιάζισι
πους είσι παρακόρη δεν του στουκάζισι.*

*Αυτά τα μπιλρινία τσ' οι φούσους οι λουζές
ίφεραν τοιπυς πολέμους κι τις καταστρουφές...*

Τα παιδιά πετούσαν χαρταετούς που τους έφτιαχναν τα ίδια με μεράκι και πολλή ευρεσιτεχνία. Όλοι ξεφάντωναν και ευχαριστιόταν. Ήταν οι μέρες που άφηναν τη ψυχή τους να φτερουγίσει όσο πιο ψηλά μπορούσε, μαζί, με τους χαρταετούς που ζυγιάζονταν στον καθαρό και γαλανό ουρανό...

Σημείωση: Τα ποιήματα είναι από το βιβλίο «Τα λαογραφικά της Φρόσως Ζούρου», του Στρατή Αλ. Μολίβου, έκδοση Δήμου Μυτιλήνης.



Τα Νιάτα'

με στοχασμό στις πλειάδες

Αιτιλο

...Αγαπῶ αὐτόν τόν κόλπο,
αὐτήν τήν ἐρημική παραλία,
αὐτά τὰ κύματα πού πάντα
φεύγουν καί πάντα
ἐπιστρέφουν σάν στίχοι
μονότονοι ἐνός ἀκατάπαυστου,
ἀτέλειωτου νανουρίσματος,
πού χάνει τό νόημα τῶν λέξεων του.
Ἐδῶ χαμηλώνω τά ἐκτεθειμένα στόν
ἥλιο δλέφάρά μου,
ἐγκαταλείποντας φῶς, σῶμα, χρόνο.
Βυθίζομαι σέ ἕνα κενό ἀπόλυτης
σιωπῆς,
μιὰ ὑπέρβαση στό τίποτα.
Μάταια τήν ἀναζητῶ,
ἀγνοώντας ἂν μετά τό τίποτα
ὑπάρχει ἀκόμα τό τίποτα.
Στιγμαιαία ἀναπροσαρμογή ἀπό τόν
ρυθμικό ἦχο τῶν κυμάτων, τῶν
φτερῶν ἐνός ἄσπιδου γλάρου,
μοναχικοῦ ταξιδευτῆ,
ἀκροδάτη τοῦ οὐρανοῦ μου...

ΑΞΙΩΤΗΣ Εὐάγγελος

Σέ σένα

Ἀναζητοῦσα τό φεγγάρι
καί δοῖκα ἕναν ἀνοιξιάτικο ἥλιο.
Δέν πίστευα,
πῶς πίσω ἀπό τά σύννεφα
θά' δοῖκα ἕνα τριανταφυλλένιο στόμα.
Δέν ἤξερα πῶς ὑπάρχει ἡλιοδασίλεμα,
μετά τό λάθος.
Δέ γνώριζα ὅτι αὐτό ἦταν
ἡ χαμένη συγχορδία τοῦ κορμιοῦ μου.
Πραγματικά, δέν πίστευα
πῶς θά αἰσθανόμουν ἔτσι γι' αὐτό.
Μά λυπᾶμαι,
ἡ ζωὴ γιὰ μένα πνίγηκε πρὶν ἀπό λίγο
στήν ἄδυσο τοῦ τώρα
κι ἐγὼ δέν θυμᾶμαι πιά
τῆς συγχορδίας τόν ρυθμό.
Λυγίζω πρὸς στή νιότη,
καί σάν λιωμένο κερί ψυχραίνομαι
ἔξω ἀπό τήν πόρτα σου, νοσταλγικά.
Μιά φλέδα ἐλπίδας
κάτω ἀπό τό σαρκώδη αὐτόν οὐρανό!
Ἄλλο μου ἕνα ὄνειρο χάθηκε
πίσω ἀπ' τά σύννεφα.
Ἄλλη μιὰ εὐχή ἔγινε ἀστέρι μακρινό.
Αἰώνια ἐδῶ ἐγὼ ζωγραφιζόμενη,
παρέα μέ μιὰ προδομένη φωτογραφία.
Μέ μιὰ πληγωμένη ἀσπρόμαυρη μορφή,
πού σπαρταράει τά δρόδια ἀπὸ ἀγάπη
καί τρέμει μήπως καί πεθάνει μοναχή...

Ντέση ΒΕΡΒΕΝΙΩΤΗ



μαζί ...είναι καλύτερα!



**Παίρνουμε το μέλλον στα χέρια μας...
με ευθύνη, με σιγουριά...
με εμπιστοσύνη, με όραμα...**



...όλοι μαζί

για την ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Χορηγός έκδοσης

ISSN: 1791-4272

Πληροφορίες: Μυτιλήνη: 22510 43333 Λήμνος: 22540 23333

Συνεταιριστική Τράπεζα Λέσβου - Λήμνου